

ВСТУПНЕ СЛОВО

Фінансово-економічне оцінювання діяльності ринку цінних паперів

Мозоль Н.І., кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри гуманітарних та загальноправових дисциплін факультету № 2 НАВС

Ринок цінних паперів як складова частина фінансового ринку забезпечує акумуляцію та ефективне розміщення заощаджень в економіці, інвестування її пріоритетних галузей та об'єктів. Оздоровлення економіки України значною мірою залежить від становлення та налагодженого функціонування ринку цінних паперів, регульованого державою та інтегрованого у світові фондові ринки.

Головним завданням, яке повинен виконувати ринок цінних паперів являється, насамперед, забезпечення умов для залучення інвестицій на підприємства, доступ цих підприємств до більш дешевого, порівняно з банківськими кредитами капіталу. Сьогодні в Україні триває активний процес розвитку ринку цінних паперів, формування його інфраструктури. Успішне досягнення цієї мети безпосередньо залежить від створення необхідної правової бази у сфері цінних паперів. [1]

Фондовий ринок нашої держави покликаний надати можливість підприємствам та іншим комерційним структурам залучати інвестиції на розширення виробництва та надання послуг, збільшення власного капіталу та фінансових активів, сприяти прискоренню процесів реформування. Нормальний розвиток економіки постійно потребує мобілізації, розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів між її сферами і секторами. Важливу роль у здійсненні цього процесу відіграє фінансовий ринок.

Сучасний фінансовий ринок є складною структурою з багатьма учасниками, що оперують різноманітними фінансовими інструментами та виконують широкий набір функцій з обслуговування та управління усіма економічними процесами.

У структурі фінансового ринку особливо виділяється ринок цінних паперів, який поєднує відносини з приводу емісії та купівлі-продажу специфічного товару - цінних паперів.

Ринок цінних паперів є багатофункціональною системою, яка сприяє акумуляції капіталу для інвестицій у виробничу і соціальну сфери, структурній перебудові економіки, позитивній динаміці соціальної структури суспільства, покращенню добробуту громадян за рахунок володіння і вільного розпорядження цінними паперами, підготовленості населення до ринкових відносин. [5]

Активна інтеграція світових ринків капіталу почалася близько двадцяти років тому й істотно посилилася за останні кілька років. Міжнародні ринки капіталів зараз набагато більше пов'язані, тому що інвестори, емітенти і фінансові посередники стали більш досвідченими, розвиток інформаційних технологій і зв'язку вивів усі фінансові операції в нову площину, а координація міжнародних і національних регулятивних інститутів стала більш сильною.

За останні два-три десятиліття склався глобальний ринок капіталів, здатний переборювати суперечності і незручності національних режимів регулювання, забезпечуючи при цьому постійний моніторинг якості позичальників - це ринок європаперів і, насамперед, єврооблігацій, що становлять найбільшу його частину.

Цей ринок виник як відповідна реакція на заходи для контролю за рухом капіталів. Становлення ринку європаперів є наочною ілюстрацією того, як різноманітні обмеження стимулюють фінансові нововведення, що у свою чергу, стимулюють їх скасування. [2]

Зараз можна лише припускати, яким був би фінансовий світ і співвідношення сил у глобальній конкурентній боротьбі, якби певні обмежувальні заходи, в результаті яких Європа одержала серйозний імпульс для розвитку власних фінансових центрів, не були прийняті в США. Безперечно, введення нової європейської валюти - «євро» і утворення на території Європи єдиного фінансового ринку знаменують собою чергову стадію в процесі глобалізації економічних процесів.

Тим часом глобалізація ринку капіталів - далеко не однозначне явище. Цей процес неминуче вступає в суперечність з діючими національними режимами регулювання і пов'язаний із серйозними макроекономічними обмеженнями та ризиками. Крім усього іншого, в умовах вільного переміщення капіталів будь-яке відхилення країни-емітента від суворої фінансової дисципліни неминуче призводить до відтоку коштів і підвищення вартості їх залучення в майбутньому. Це особливо небезпечно в країнах зі слабкими системами регулювання, з недостатньою капіталізацією банківських систем. Не випадково міжнародні фінансові кризи (мексиканська - 1994 р., азіатська - 1997 р. і події в Україні) торкнулися за рахунок використання розходжень у валютних курсах, у відсоткових ставках, а також за рахунок податкових пільг. Багато фінансових центрів євrorинку - офшорні зони.

Випуск державних цінних паперів є найбільш економічно доцільним методом фінансування бюджетного дефіциту порівняно з практикою запозичення коштів у центральному банку і залученням доходів від емісії грошей. Використання кредитних ресурсів центрального банку звужує його можливості регулювати позичковий ринок, і тому практично у всіх країнах з ринковою економікою встановлені обмеження на доступ уряду до цих ресурсів.

Покриття дефіциту бюджету через емісію грошей призводить до надходження в оборот незабезпечених реальними активами платіжних коштів і пов'язане з інфляцією, розладом грошового обігу. [8] Слід зазначити, що необхідність випуску боргових інструментів може з'явитися у зв'язку з потребою погашення раніше випущених урядом позик навіть без дефіцитності бюджету поточного року. Крім того, незалежно від наявності зазначених причин, у межах одного бюджетного року нерідко виникають відносно короткі розриви між державними доходами і витратами. Вони, зазвичай, пов'язані з тим, що пік надходжень платежів до бюджету припадає на визначені дати, встановлені для їх сплати і подачі податкових декларацій, тимчасом як бюджетні витрати мають більш рівномірний розподіл за часом. Тому держава може вдаватися до випуску короткострокових цінних паперів також з метою

касового виконання бюджету. Випуск окремих видів державних цінних паперів може сприяти згладжуванню нерівномірності податкових надходжень, усуваючи тим самим причину касової незбалансованості бюджету.

Цінний папір - це грошовий документ, що засвідчує майнове право чи відношення позики власника документа до особи, що випустила такий документ; джерело формування статутного капіталу акціонерних товариств і фінансування витрат держави, територіально - адміністративних органів керування, муніципалітетів; форма вкладання коштів фізичними та юридичними особами і спосіб одержання прибутків від цих вкладень.

До цінних паперів відносяться грошові документи, що:

посвідчують право володіння чи відносини позики;

визначають взаємини між особою, що випустила ці документи, і її власником;

передбачають, як правило, виплату доходу у вигляді дивідендів чи відсотків, а також можливість передачі грошових та інших прав, що впливають з цих відносин, іншим особам. [3]

У багатьох країнах короткострокові державні цінні папери в різні періоди використовувалися з метою забезпечення комерційних банків ліквідними активами. Комерційні кредитні установи поміщають у фондові інструменти, що випускаються урядом, частину своїх ресурсів, головним чином, резервних фондів, що завдяки цьому не занепадають, а приносять дохід.

Державні цінні папери можуть випускатися для фінансування програм, здійснюваних органами влади на місцях, а також для залучення коштів у позабюджетні фонди. Держава має право випускати не тільки свої власні цінні папери, а й давати гарантії по часткових зобов'язаннях, емітованих різними установами й організаціями, що, на її думку, заслуговують урядової підтримки. Такі часткові зобов'язання набувають статусу державних цінних паперів. Фінансування державного боргу за допомогою випуску державних цінних паперів пов'язане з меншими витратами, ніж залучення коштів за допомогою банківських кредитів. Це пояснюється тим, що урядові часткові зобов'язання відрізняються високою ліквідністю й інвестори відчують набагато менше труднощів при їх реалізації на вторинному ринку, ніж при перепродажу позичок, наданих у борг державі. Тому державні цінні папери у країнах з ринковою економікою, як правило, є одним з основних джерел фінансування внутрішнього боргу. [7]

Цінні папери можуть існувати у формі окремих документів чи записів на рахунках. Цінні папери можна поділити на папери з фіксованим і нефіксованим доходом, державні, муніципальні, корпоративні і похідні цінні папери.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що стратегія подальшого розвитку ринку цінних паперів повинна бути серйозно скоригована у напрямку органічної прив'язки цілей відтворення та структурної перебудови економіки з продуманим розвитком фондового обігу. Цінні папери усіх емітентів - держави, акціонерних товариств повинні забезпечити приплив грошових коштів у необхідні точки

зростання саме виробничого сектора.

З цією метою необхідно визначити ряд пріоритетних галузей, виробничих підприємств, які й стануть точками зростання. Такими точками можуть бути будівництво, вітчизняне автомобілебудування, сучасні оборонні технології як воєнного, так і мирного призначення.

Список використаних джерел:

1. Конституція України (розділи 1,11 та п. 14 ст. 92) //ВВР. 1996 р., №30, ст. 141.
2. Васькович Й. Правосвідомість та її вплив на менталітет українського народу // Право України . - 2006. -№6. -С. 110.
3. Дудяк Р., Бугіль С. Організація біржової діяльності: основи теорії і практики: Науковий посібник. - Львів, 2003.
4. Мельник В.А. Ринок цінних паперів: Довідник керівника підприємства. -К., 1998.
5. Пилипенко А.Я., Щербина В.С. Господарське право (курс лекцій), 2004 р.
6. Путруня Ю.Є. Непрофесійні суб'єкти ринку акцій України. - К., 2006.
7. Шакур В.І., Мельник П.В. Правові аспекти підприємницької діяльності. Київ. Джерела.- 2004 р.
8. Чикмар Ю. Правовий статус посередників на товарних біржах // Право України. - 2005. - № 2.